

Tautinių mažumų diskriminacijos išgyvenimas nepriklausomoje Lietuvoje

Mokslinis tyrimas finansuojamas Europos socialinio fondo lėšomis pagal visuotinės dotacijos priemonę (sut. nr. VP1-3.1-ŠMM-07-K-02-023)

Gabija Čeledinaitė
Elžbieta Gruževska

Darbo vadovė – Dr. Asta Zbarauskaitė

Temos aktualumas

- Šiandienos kontekstas – tautinių mažumų konfliktas gali tapti rimtų tarptautinių konfliktų pagrindu.
- Psichologinis socialinių transformacijų aspektas – kaip žmogaus išgyvenimus bei tarpasmeninius santykius paveikia svarbūs valstybės pokyčiai.
- Viešojoje erdvėje vis dažniau nagrinėjamos tautinėms mažumoms aktualios temos, skamba tokie šūkiei kaip „Lietuva – lietuviams“

Kaip, pasikeitus santvarkai, žmonės suvokia skausmingus dalykus, kaip tvarkosi su diskriminacija tautiniu pagrindu?

Diskriminacija

Išskirtinis individo traktavimas dėl to, kad jis priklauso kitai socialinei grupei

(Sue 2003, cit. pgl. Whistley ir Kitty 2010)

Diskriminacija skirstoma:

- Akivaizdi
- Subtili
- Slapta

Psichologinė trauma

*Tai įvykis, kuris kelia didelį pavojų gyvybei,
arba kitaip yra susijęs su mirtimi.*

(D. Gailienė, 2008)

Ar tautinių mažumų diskriminaciją galime prilyginti traumai?

Ne pats priklausymas tautinei mažumai laikomas traumuojančiu.

- Diskriminacija – kaip traumuojantis patyrimas
- Žydų diskriminacijos patyrimas, istoriškai tiesiogiai susijęs su trauminiu patyrimu.
- Lenkų diskriminacijos patyrimas labiau siejamas su politiniais sprendimais ir nujaučiama grėsme socialinei/materialinei gerovei.

Tyrimu norėta panagrinėti, kaip atsiskleidžia diskriminacijos patyrimas ir išgyvenimas žydų bei lenkų tautinių mažumų grupėse nepriklausomoje Lietuvoje

Metodika

Tiriamieji:

- 60 tautinių mažumų atstovų – po 30 žydų ir lenkų tautybės
- Amžius nuo 18 iki 89 m.

Tyrimo eiga:

Pasirinktas interviu metodas, kad galėtume suprasti **asmeninę** tiriamųjų patirtį.

- Pradžioje atlikti 7 biografiniai interviu (3 žydų ir 4 lenkų grupėje), kurių duomenimis remiantis sudaryti pusiau struktūruoto interviu klausimai
- Tuomet atlikti likę 53 interviu

I tyrimo etapas – pagrindinių temų išskyrimas, remiantis 4 lenkų ir 4 žydų atstovų interviu.

Kokybinei duomenų analizei naudota teminė analizė

- Išskirtos temos, atsiskleidžiančios tyrimo dalyvių interviu (4 nepriklausomi vertintojai)
- Visos temos sudėtos į vieną lauką
- Remiantis konsensusu, išskirtos pagrindinės pasikartojančios temos, jos jungiamos į temų grupes

Ar esate patyręs diskriminaciją?

TAIP

NE

Tiesiogiai patiriama diskriminacija

Diskriminacija nepatiriama asmeniškai – tik netiesioginiame lygmenyje

Bet atsiskleidė vėliau pasakojant

Diskriminacijos daugiau nepriklausomoje Lietuvoje

Holokaustas – kaip ypatingas fenomenas

Diskriminacija skaudžiai išgyvenama

Tautinės mažumos ir Lietuvos nepriklausomybė

Diskriminacija tautiniu pagrindu priimama kaip neteisybė

- tautinių mažumų atstovai dalyvavo kovoje už nepriklausomą Lietuvą

„(...) mes labai ten stipriai pasijutome nu Lietuvos piliečiais, nes visi kartu tada tą blokadą išgyvenom (...)“

- tautybė atskiriama nuo pilietybės

„Aš sakau, jog esu Lietuvos pilietė, tačiau esu lenkė.“ E-002

Diskriminacijos kriterijai

- Kalbos nežinojimas ->
- Pavardė – lenkams ->
- Išvaizda – žydams ->

Patys žodžiai „lenkas“ ar „žydas“ tampa paniekinančiais ->

Diskriminaciją tautinių mažumų atstovai tarsi bando pateisinti nežinojimu, neišsilavinimu

- Iš nežinojimo kyla stereotipai
- Nežinojimas netoleruotinas – iš to kyla reikalavimas aplinkai susipažinti su istorija. ->

Diskriminacijos grėsmė

- **Reali:**

- Neonaciai – tiesioginė grėsmė ->
- Mokyklų uždarymas
- Švietimo programos keitimas ->
- Komentarai spaudoje ->

- **Numanoma:**

- Holokausto pasikartojimas ->
- Išankstinės nuostatos, kad gali diskriminuoti ->
- Nujaučiama grėsmė socialinei/materialinei gerovei ->

Apsauginiai veiksniai ir įveika

Daliai tiriamųjų saugumo suteikia:

- valstybės, į kurią pasitrauks, turėjimas ->
- bendruomenė ir jos stiprinimas
- humoras
- atributų, simbolių slėpimas ->
- tautybės nutylėjimas
- tautybės pasisakymas ->
- įstatymų žinojimas ->
- kalbos mokėjimas ->

Apibendrinimas

- Su žodžio laisve stiprėja pasisakymai tautinių mažumų atžvilgiu, kurie gali būti suprantami kaip skaudinantys, diskriminuojantys.
- Viena vertus, jaučiama, kad jaunoji karta ne taip jautriai reaguoja į diskriminuojančius pasisakymus. Kita vertus, ankstesni realūs patyrimai palieka pėdsaką, dėl kurio kyla numanomos diskriminacijos baimė.

„ (...) lenkai ir lietuviai Lietuvoje turi daugiau bendrų dalykų nei kažkokių išskirtinumų“

Svarbu ieškoti, kas mums leidžia susikalbėti
ir suprasti vienas kitą.

AČIŪ UŽ DĖMESĮ

Diskriminacijos kriterijai

Kalba

„ta rusų kalba buvo daug toks raudono skuduro efektas“ D-B

„Ir man buvo pasakyta, kad lenkė negali žinot. Lenkė, kuri baigė rusų mokyklą negali lietuvių kalbos kalbą žinot daugiau nei, tada buvo dar penkiabalė sistema, nei trejetui. Ir man parašė trejetą“ E-016, 188

Pavardė

Ir mūsų, mano direktorė pasiūlė mane kaip lektorę, susakė vardą pavardę, taaaii tada jinai klausia, ar aš moku lietuviškai, ar taisyklingai kalbu lietuviškai, nes pas ją dirba labai stiprūs pedagogai, kurie nu... pripažįsta tik taisyklingą lietuvių kalbą.“ E-015, 123

Išvaizda

„Gal man ir pasisekė dėl to, kad neturiu tokių ryškių bruožų (...) aš įsivaizduoju, jeigu mama mano atsiveš savo pusseserę, kuri tokia yra kaip čigonė atrodo, tamsi, iš Izraelio. ir įsivaizduoju, kaip jos dviese eis kokių kiaušinių pirkti ir man yra kažkoks siaubas“ D-B

Tautybės pavadinimas – tarsi įžeidimas ->

„(...) ji pasakė, kad ji pardavė savo mašiną žydui ir iš karto manęs atsiprašė: "atleiskit, gal aš jus įžeidžiau", kad ji paminėjo žydų. Aš net nesupratau, reiškia, kad kažkur tas yra toks, kad į žydą žiūri paniekinančiai, o yra.“ D-C

„... lietuvių mokykloj yra vaikai pravardžiuojami lenkais ir tai yra blogai.“E-015, 198

Diskriminacija dėl nežinojimo

„... iš to nežinojimo, kai paklausi, kiek lenkų tu pažįsti, nu tai sako nei vieno. ...Tai turi pažinot nors vieną, kad kalbėt, kokie jie blogi, ar kokie jie geri.“ E-016, 239 [->](#)

„Nes tiesiog kiti ir neskaito visi. Ir sakau, daugelis tų neonacių ir antisemitų jie net nežino, kas tai yra žydas. Ir nematė nė vieno akimis“ D-001 [->](#)

Reali diskriminacijos grėsmė

„Tas nevienareikšmiškas kasmetinis skustagalvių ir tautininkų žygiavimas per... nu kai eina žmonės ir reikia: reikia žudyti žydus, juden raus. arba žydai šalin. Mes negalim šito priimti su entuziazmu“ D-00B ->

Reali diskriminacijos grėsmė

Švietimo sistemos keitimas:

„(...) lietuvių kalbos egzamino suvienodinimas (...) kai vaikui per du metus reikia visą programą išeiti ir išlaikyti egzaminą, vardan ko?“ E-015 ->

Komentari spaudoje:

„Kai paskaitai spaudą, o poto komentarus, tai plaukai atsistoja. (...) bet ten yra siaubingi komentarai (...) Yra kurstymas“ E-013 ->

Numanoma diskriminacijos grėsmė

„Nu keičiasi, aišku. Dabar vėl atstatomas antisemitizmas Europoj.“ D-011 [->](#)

„...bandau, kad žmonės suvoktų ir prisimintų, nes tai gali vėl atsitikti ir nebūtinai su žydais, o gali atsirasti kas nors pavyzdžiui, kokie kokia kita tauta užpuls mus, arba mes būsim paskatinti žudyti kitus.“ D-00C [->](#)

Numanoma diskriminacijos grėsmė

„Nu taip tai nebuvo, bet jeigu aišku reikėtų užimti kažkokį aukštesnį postą tada matyt būtų, todėl kad pavardė mano yra lenkiška ir ir be galūnės.“ E-013, 288 ->

„...keisčiausia dėl to, kad pagal pavardę sprendžia apie žmogų, ar ne. (...) supratau, kad nu pati pavardė gali man užkirsti kelią kažkur tai. Ne mano žinios, ne mano kompetencijos, ne mano, bet pavardė mano“ E-015, 162 ->

Apsauginiai veiksniai

Savos šalies turėjimas:

„Jie daugiau daugiau galvojo apie gyvenimą ten. (...) skaitė, kad nu nereikia, kad mes išvažiuosim“ D-011

Kita vertus: „klaida buvo mūsų emigracijos, todėl, kad emigracijoje gėrio jokio nėra. nežiūrint, kad tu emigruoji į savo kaip ir istorinę šalį“ D-00B [->](#)

Simbolių slėpimas:

„Nešiojau tokį magendavidą, tai čia žydiška Dovydo šešiakampė žvaigždė. aš visiškai nenorėdavau jos demonstruoti kažkokiose tokiose vietose, kadangi pavojus kažkoks visada“ D-00B [->](#)

Apsauginiai veiksniai

Tautybės nutylėjimas

„...visi turbūt galvoja, kad mes lietuviai. Aš gi neafišuoju.“

D-00B

Tautybės pasisakymas

„Aš taip galvoju, kad tas deklaravimas, kad aš esu lenkė irgi šioks toks žingsnis prieš diskriminaciją. Nes aš tada tiesiog tie žmonės, kurie diskriminuoja gal jie tiesiog su manim nebendrauja tada.“ E-016, 233 ->

Apsauginiai veiksniai

Įstatymų žinojimas:

„... nežino kalbos, nežino įstatymo, nežino interneto, gal ir turi kokių problemų bent man, jei aš ko nors nesuprantu, nueinu į internetą paskaitau įstatymus. Jeigu nežinau, tai pasikonsultuoju ir visada galima įstatymų nustatyta tvarka kažką tai susikalbėti.“ E-013, 80 ->

Apsauginiai veiksniai

Kalbos mokėjimas:

„... kai žmogus, vat nu, kai lietuviai, kurie mato, kad ten žmogus su ten lenkiška, rusiška pavarde kalba lietuviškai, žino, domisi ten nu, orientuojasi, kas vyksta toj šaly ir kuo jina gyvena, turbūt, kad ir nelabai sulauksi tos diskriminacijos.“ E-016, 215 [->](#)